

„Telegram“ kanalų vaidmenys naujienų žiniasklaidos ekosistemoje: tarp laisvės ir moderavimo

Darius Remeika

Vytauto Didžiojo universitetas
darius.remeika@vdu.lt
<https://orcid.org/0009-0008-7209-8904>
<https://ror.org/04y7eh037>

Santrauka. Nemoderuojama skaitmeninė platforma „Telegram“ kelia iššūkių tiek demokratijai, tiek autoritarinėms sistemoms. Platforma traukia aktyvistus, žurnalistus ir piliečius, siekiančius anonimiškumu apsisaugoti nuo valdžios stebėsenos ar vengiančius socialinių medijų, taikančių griežtesnes moderavimo taisykles. Šio straipsnio tikslas yra apžvelgti „Telegram“ kanalus, jų vaidmenį ir kuriamą vertę šiuolaikinėje žiniasklaidos ekosistemoje per normatyvinius žiniasklaidos vaidmenis: stebėsenos, įgalinančią, bendradarbiavimo ir radikalųjį, taip atkreipiant dėmesį į šios platformos kuriamas galimybes ir grėsmes demokratijai. Straipsnyje apibendrinami tyrimai, siekiant atskleisti daugiabraunį „Telegram“ kanalų funkcionalumą. Apžvalga atskleidžia, kad „Telegram“ gali sėkmingai atlikti „sarginio šuns“ (angl. *watchdog*) funkciją stebėsenos vaidmenyje; sukurti saugią aplinką diskusijai, įgalindama negirdimus ir atstumtus visuomenės balsus; bendradarbiauti su valdžios institucijomis, užtikrindama visuomenės saugumą; arba skatinti pasipriešinimą galios hegemonijai, sukurdamą mobilizuojančią komunikaciją ir operacionalizuodama pasipriešinimo judėjimą. Tačiau dėl techninių „Telegram“ sprendimų ir moderavimo trūkumo sukuriama erdvė dezinformacijos ir manipuliacijų sklaidai, sudaromos sąlygos ekstremizmui plisti bei stokojama efektyvaus nusikalstamos veikos užkardymo.

Pagrindiniai žodžiai: nemoderuojama platforma; skaitmeninė platforma; „Telegram“; žiniasklaidos vaidmenys.

The Role of Telegram Channels in the News Media Ecosystem: Between Freedom and Moderation

Abstract. *Telegram*, an unmoderated digital platform, presents challenges to both democracy and authoritarian systems. The platform attracts activists, journalists, and citizens seeking anonymity to protect themselves from government surveillance or to avoid social media with stricter moderation rules. The aim of this article is to examine Telegram channels and their role in the modern media ecosystem through the normative media roles – monitoring, facilitative, collaborative, and radical – thus drawing attention to the opportunities and threats to democracy that this platform creates. The article summarizes research in an attempt to reveal the multifaceted functionality of Telegram channels. The study reveals that Telegram can successfully perform

Šiame tekste pavartotos teorinės sąvokos buvo apmąstytos dalyvaujant moksliniame projekte „TRANSINTEGRAL“ („Transmedialios komunikacijos modelis žiniasklaidos atsparumui ir visuomenės informaciniam integravimui pasiekti“, projektą remia Lietuvos mokslo taryba, Nr. S-VIS-23-20, 202–2025).

Received: 2025-05-26. **Accepted:** 2025-07-28.

Copyright © 2025 Darius Remeika. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence](#), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

the function of a watchdog in a monitoring role, create a safe environment for discussion, while empowering unheard and marginalized voices in society, collaborate with government institutions, ensure public safety or promote resistance to the hegemony of power, thereby creating mobilizing communication and operationalizing a resistance movement. However, Telegram's technical solutions and lack of moderation create sphere for the spread of disinformation and manipulation, as well as set up conditions for extremism, and fail to effectively prevent criminal activity.

Keywords: unmoderated platform; digital platform; Telegram; media roles.

Įvadas

Nemoderuojama skaitmeninė platforma „Telegram“ kelia iššūkių tiek demokratinėms, tiek autoritarinėms sistemoms. Šią kontroversišką momentinių žinučių siuntimo platformą 2013 m. įkūrė du rusų kilmės verslininkai, broliai Pavelas ir Nikolajus Durovai, kuriems teko palikti Rusiją dėl Federalinės saugumo tarnybos (FSB) spaudimo pasidalinti prieiga prie vartotojų duomenų. Mergelių Salose (Didžioji Britanija) registruota ir Dubajuje įsikūrusi platforma save pozicionuoja kaip nepriklausomą nuo valdžios kontrolės. Daugiau nei vieną milijardą aktyvių vartotojų (Telegram, 2025) turinti „Telegram“ platforma netaiko turinio apribojimų ir leidžia šifruotą tarpasmeninį (angl. *one-to-one*), su grupe (angl. *one-to-group*) ar viešą komunikavimą per kanalus su neribotu prenumeratorių skaičiumi. Jos augantį populiarumą lemia deklaruojama žodžio laisvė, privatumo apsauga ir griežtesnė kitų socialinių tinklų moderavimo politika, taikoma reaguojant į stiprėjančią kraštutinės dešinės marginalią retoriką (Curley ir kt., 2022; Rogers, 2020; Venâncio ir kt., 2024). „Telegram“ platforma turi techninių pranašumų prieš konkurentus ir kuria erdvę alternatyvoms, besipriešinančioms vyraujančiai hegemoninei sistemai idėjoms plisti. „Telegram“ taikoma moderavimo politika atitinka simbolinius programėlių sklaidos skaitmeninėse „Google Play“ ar „Apple Store“ parduotuvėse reikalavimus, o turinio moderavimo atsakomybė perkeliama patiems vartotojams (t. y. taikoma savireguliacija), taip išryškinant žodžio laisvės akcentą, padedantį išsiskirti iš konkurentų.

„Telegram“ kanalais vykdoma vienpusio ryšio komunikacija, kuomet administratoriai skelbia pranešimus ir naujienas neribotai auditorijai, ir tai yra populiariausia platformos funkcija. Platformos kanalai veikia kaip savarankiški informacijos šaltiniai, o jų diskursas neatsiejamas nuo tradicinės žiniasklaidos naratyvų (Oleinik, 2024). Taip pat šie kanalai yra pagrindinė vieša naujienų transliavimo priemonė, skatinanti piliečių žiniasklaidą (Noor, 2017; Mutsvairo ir Salgado, 2022; Rodriguez, 2001), vartotojų generuojamo turinio sklaidą (Lewis ir kt., 2010; Naab ir Sehl, 2017; Paulussen ir Ugille, 2017) ar periferinių veikėjų dalyvavimą naujienų dienotvarkėje (Hanusch ir Löhmann, 2022), kas tik dar labiau išryškina su turinio moderavimu susijusius iššūkius. „Telegram“ netaiko žiniasklaidai būdingos reguliavimo per etiką, nuostatas ir principus funkcijos, tačiau jos naujienų kanalų administratorių ir turinio kūrėjų vaidmuo iš esmės atitinka žiniasklaidos, redaktorių ir žurnalistų taikomus savireguliacijos metodus (Buehling, 2023; Dargahi ir kt., 2021; Mellado ir kt., 2017). Tačiau nepakankamai moderuojamos ir reguliuojamos platformos kelia vis didesnę susirūpinimą profesionalioms žiniasklaidos organizacijoms,

nes žurnalistai iš dalies užleidžia naujienų „vartininų“ funkciją platformoms (Ferrucci ir Wolfgang, 2021), kurios nebūtinai yra pasirengusios (arba nenori) prisiimti šios atsakomybės (Herasimenka ir kt., 2022).

Išskirtinė „Telegram“ platformos savybė yra ta, kad jos vartotojai neturi prieigos prie savo draugų draugų (angl. *friends of friends*) sąrašo (kaip yra daugelyje kitų socialinių medijų), o tam tikro kanalo prenumeratorių sąrašas yra paslėptas nuo platformos naudotojų (Jalilvand ir Neshati, 2020). Tai reiškia, kad negalima sukurti vartotojų ir kanalų tinklo „žemėlapiu“, kas apsunkina tinklo stebėjimą, kuris yra reikšmingas saugumo tarnyboms, siekiančioms kontroliuoti viešąjį diskursą ir vertinti ryšius tarp vartotojų. Dėl platformos anonimiškumo ir žemo prieigos slenksčio (Bykov ir kt., 2021) „Telegram“ kanalai dažnai tampa manipuliatyvios bei sąmoningai klaidinančios informacijos (Herasimenka ir kt., 2022; Lyakhovenko, 2022) ir konspiracinių idėjų (La Morgia ir kt., 2021) sklaidos erdve. Dezinformacija platformos kanaluose dažnai pateikiama sensacingai arba taip, kad sukeltų stiprias emocijas ir paskatintų pasidalinti šiuo turiniu su kitais (Berryman ir Kavka, 2018; Herasimenka ir kt., 2022). Dementieva (2021) nustatė, kad neanoniminiai kanalai laikosi santūresnės informacijos sklaidos politikos ir pateikia informaciją objektyviau, susilaidydami nuo necenzūrinės kalbos, tuo tik pabrėždami anonimiškumo įtaką vartotojams.

Lietuvos viešojoje erdvėje „Telegram“ platformos klausimą vis labiau aktualizuoja nuomonės formuotojai, komunikacijos ir saugumo specialistai, o šia tema dominuojantis diskursas išryškina „Telegram“ platformos kaip propagandos ir dezinformacijos sklaidos bei antivalstybinių iniciatyvų dalyvių verbavimo ir koordinavimo erdvės problemą. Tačiau trūksta empirinių tyrimų apie „Telegram“ platformos vaidmenį viešojoje erdvėje. Be to, dalis publikacijų yra paskelbtos žemos kokybės moksliniuose žurnaluose, o tyrimų, atliktų autoritarinių sistemų kontroliuojamuose universitetuose, patikimumas gali būti ginčijamas.

Metodologija

Šiame straipsnyje apžvelgiami įvairiose šalyse, kuriose yra nevienodos valdymo sistemos, bei skirtinguose geopolitiniuose kontekstuose atlikti moksliniai tyrimai, kuriuose nagrinėjami įvairūs „Telegram“ platformos aspektai. Teoriniam tyrimo modeliui pasirinktas Christianso ir kt. (2009) suformuluotas normatyvinis žiniasklaidos vaidmenų modelis – vienas iš universaliausių ir plačiausiai pripažintų žiniasklaidos teorinių pagrindų. Straipsnyje „Telegram“ platformos kaip žiniasklaidos priemonės vaidmuo apžvelgiamas per naujienų žiniasklaidos vaidmenų demokratijoje perspektyvą, kurioje išryškėja stebėsenos (angl. *monitoring*), įgalinantis (angl. *facilitative*), bendradarbiavimo (angl. *collaborative*) ir radikalusis (angl. *radical*) vaidmenys. Ši perspektyva nėra vienintelė galima žiniasklaidos vaidmenims tirti, tačiau šiame straipsnyje ji apima įvairioms demokratinėms sistemoms būdingos naujienų žiniasklaidos veiklų rūšis. Nors veiklų ir funkcijų yra ir daugiau, būtent šios yra laikomos „gryniausiomis“.

Tokį apžvalgos prieigos pasirinkimą lemia keletas priežasčių: pirmiausia, per šiuos žiniasklaidos vaidmenis galima pažvelgti į institucinį ir piliečių įsitraukimą į turinio gamybą, o kartu ir į moderavimo atsakomybę; antra, per juos galima identifikuoti tiek

demokratinį potencialą, tiek probleminius aspektus; trečia, žvilgsnis per keturis vaidmenis padeda suprasti vartotojų tikslų kompleksiskumą, priklausantį nuo konteksto; ketvirta, per šiuos vaidmenis galima žvelgti ne tik į demokratines, bet ir į autoritarines sistemas, ieškant demokratijai būdingų žiniasklaidos apraiškų.

Kadangi straipsnyje analizuojama tema atliktų tyrimų ir jų rezultatus publikuojančių straipsnių skaičius yra ribotas, apžvalginė tyrimo daliai reikalingi straipsniai surinkti atliekant paiešką pagal raktinius žodžius „Telegram“, „unmoderated platform“ ir „moderation“. Paieškai pasitelktos „Google Scholar“ ir Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekoje prieinamos mokslinės duomenų bazės. Tyrimui atrinkti tik recenzuoti moksliniai straipsniai, kuriuose remiamasi „Telegram“ platformos techninių ar socialinių funkcijų empirinių tyrimų rezultatais. Kiekvienas kriterijus atitinkantis straipsnis atskirai įvertintas pagal teorinei prieigai pasirinktą žiniasklaidos vaidmenų modelį, identifikuojant ir apibrėžiant „Telegram“ veikimo specifiką.

Nors daugiausia mokslininkų dėmesio sulaukia idealistinę viešąją erdvę griaunanti ir kontrviešumas (angl. *counterpublics*) įgalinanti „Telegram“ perspektyva, šiame straipsnyje didžiausias dėmesys skiriamas arčiausiai demokratinės sistemos ribų balansuojančiam radikaliai vaidmeniui. Šis ir kiti žiniasklaidos vaidmenys apžvelgiami atskirose straipsnio dalyse. Papildomai aptariamas daugiausia iššūkių demokratijai ir didžiausias diskusijas tiek Vakarų šalyse, tiek ir Lietuvoje keliantis informacinę tinkle bei nusikalstamą veiką įgalinantis „Telegram“ aspektas. Straipsnio pabaigoje pateikiamos apibendrinamosios išvados.

1. „Telegram“ stebėsenos vaidmuo

Stebėsenos vaidmuo yra plačiausiai pripažįstamas ir mažiausiai prieštaringas žiniasklaidos vaidmuo, apimantis visus aspektus, susijusius su informacijos apie dabartinius ir nesenus įvykius rinkimu, jos apdorojimu ir sklaida, taip pat išpėjimais apie būsimus pokyčius (McQuail, 2009). Informacijos srautas yra didžiaja dalimi savaime reguliuojamas – žurnalistai ir redaktoriai yra motyvuoti dirbti savo auditorijai, o auditorija laikoma pajėgia įvertinti gaunamos informacijos kokybę. Tam tikras komentaras ir interpretacija gali būti vertinami kaip redakcinės atrankos, pagrįstos aktualumu, rezultatas. Stebėsenos vaidmuo atrodo labiausiai pritaikytas liberaliai-pliuralistinei demokratijai, kurioje daroma prielaida, jog visi piliečiai turi poreikį gauti informaciją, susijusią su konkrečiomis aplinkybėmis, ir gali sukurti tokios informacijos paklausą, kurią laisvai žiniasklaidai naudinga patenkinti (McQuail, 2009).

Turint omenyje stebėsenos vaidmenį, „Telegram“ kanalų anonimiškumas ir nepriklausomumas nuo valdžios kontrolės reikšmingai sustiprina „sarginio šuns“ (angl. *watchdog*) vaidmenį, kuomet „šuniui lojant“ visuomenė kreipia dėmesį į valdžios veiksmus, nukreiptus prieš visuomenės interesus. Tokiu būdu stiprinamas ketvirtosios valdžios vaidmuo, tarpininkaujant tarp valdžios ir piliečių bei užtikrinant, kad valdžia būtų atskaitinga visuomenės nuomonei (Bennett ir Livingston, 2018; Entman, 1993; McQuail, 2009; Siebert ir kt., 1984). Nuo Rusijos–Ukrainos karo pradžios „Telegram“ platformoje reikšmingai

išaugo karo tinklaraštininkų (angl. *milbloggers*), kurie praneša ir komentuoja karinius veiksmus, jų rezultatus bei įvairią karo statistiką, skaičius. Naudodamiesi fronto linijose įgyta patirtimi, jie autoritetingai informuoja tiek Rusijos, tiek Ukrainos visuomenę ir turi įtakos politikai ar operaciniams karo sprendimams (Farbman, 2023). Įvykių liudininkų arba vartotojų sukurtas turinys naujienoms suteikia papildomo „iš įvykio vietos“ patikimumo, neretai metančio iššūkį su valdžia „suderintiems“ pranešimams spaudai (Bykov ir kt., 2021; Farbman, 2023). Stebėsenos vaidmens sėkmė priklauso ne tik nuo pateiktos informacijos aktualumo, bet ir nuo visuomenės dėmesio jai, kuris gali būti efektyviau užfiksuojamas kanalų administratorių nei žiniasklaidos atstovų. „Telegram“ kanalai, kuriuos Peetersas ir Willaertas (2022) pavadino „turinio agregatoriais“, persiunčia daug pranešimų iš kitų kanalų (kas padeda palaikyti teminį panašumą), o jų administratoriai, atlikdami redaktorių vaidmenį, renka įdomų turinį dominuojančia tema (Peeters ir Willaert, 2022). Tokiu būdu „Telegram“ didina kitose žiniasklaidos priemonėse sukurtą turinio sklaidą, taip atliepdama žiniasklaidos dienotvarkę, kartu sustiprindama stebėsenos vaidmenį.

Vertinant stebėsenos vaidmens trūkumus, paminėtinas įvairių grupių (vyriausybių, profesinių grupių, lobistų) interesas valdyti stebėsenos procesą, kurį lemia žiniasklaidos ekonominiai ir organizaciniai veiksniai. Tuo metu stebėseną per alternatyvią žiniasklaidą, tokią kaip „Telegram“, dažnai marginalizuojama arba yra abejojama jos patikimumu (Akbari ir Gabdulhakov, 2019). Todėl pokyčiai ir dinamika turi būti vertinami atsižvelgiant į tradicinės naujienų žiniasklaidos pasiekiamumo mažėjimą ir alternatyvios žiniasklaidos augimą. Tačiau šioje diskusijoje ne mažiau svarbios yra abejonės dėl naujų ar alternatyvių naujienų šaltinių kokybės, kurios aptariamoms kitose dalyse.

2. Įgalinantis „Telegram“ vaidmuo

Viešoji nuomonė kyla iš diskusijų, žvelgiant į klausimus plačiau, keičiantis argumentais, o ne naudojant politinę galią kaip vienintelį pasirinkimą (Gutmann ir Thompson, 2004). Įgalinantis žiniasklaidos vaidmuo skatina dialogą tarp savo skaitytojų, klausytojų ir žiūrovų, pasitelkiant komunikaciją, kuri juos įtraukia ir kurioje jie aktyviai dalyvauja (McQuail, 2009). Piliečiai laikomi rimtais partneriais aiškinantis ir sprendžiant visuomenės problemas, o šio interaktyvaus modelio tikslas yra demokratinis pliuralizmas. Vietoj dirbtinio sutarimo ir vienodos viešosios nuomonės propagavimo žiniasklaida, atlikdama įgalinantį vaidmenį, skatina skirtingų kultūrų ir pasaulėžiūrų dėlionę. Kai nesutarimas neišsprendžiamas, nuolatinės sąveikos kanalai lieka atviri pripažįstant „pagrįstų priešingų nuomonių moralinę vertę“ (Macedo, 1999, p. 123). Užtuot laikant visuomenę konsensualine, neišspręsto nesutarimo prielaida leidžia įvertinti neišvengiamai daugiabriaunį bendruomenės pobūdį.

Kiekvienas „Telegram“ vartotojas gali sukurti kanalą ar grupę, galinčią skleisti turinį, kuris nebūtinai pasiekiamas tradicinėje žiniasklaidoje. Vartotojų generuojamas turinys turi įtakos tradicinei žiniasklaidai (Lewis ir kt., 2010; Naab ir Sehl, 2017; Paulussen ir Ugille, 2017), teikiančiai turinį iš įvairių šaltinių, taip pat suteikia nepriklausomą balsą požiūriams, kuriuos anksčiau pagrindinė korporatyvinė žiniasklaida atstūmė (Gonzales

ir Moreno, 2023). Mažos, decentralizuotos „Telegram“ grupės įgyja galimybę formuoti viešąją nuomonę ar inicijuoti diskusijas įtraukiančiomis komunikacijos formomis (Lou ir kt., 2021), o dalis kanalų pasižymi profesionalia kalba, įvairių pozicijų svarstymu, subalansuota argumentacija, savo ribų pripažinimu (Gonzales ir Moreno, 2023; Lou ir kt., 2021; Lyakhovenko, 2022). Būtina pažymėti, kad to paties anonimiškumo įgalintas balsas gali drąsiau dalyvauti diskusijose ir skelbti informaciją be baimės būti atstumtam (angl. *cancel*) dominuojančių ir galios pozicijų nenorinčių prarasti žiniasklaidos dalyvių (Al-Rawi, 2022; Farbman, 2023; Venâncio ir kt., 2024). Baltarusijos praktika „Telegram“ platformoje rodo, kad skaitmeninė žiniasklaida bet kuriam asmeniui atveria galimybę dalyvauti bendruose informacijos srautuose, pasitelkiant anoniminius pokalbių botus (Bykov ir kt., 2021).

Žiniasklaidos įgalinanti funkcija dažniausiai siejama su svarstomosios demokratijos skatinimu vietos lygmeniu bei debatų, idėjų ir informacijos sklaidos viešojoje erdvėje propagavimu (Christians, 2009). Naujosios skaitmeninės žiniasklaidos formos atgaivino šią funkciją visoje viešojoje komunikacijoje. Tačiau ji negali būti atliekama vien tik naujosiomis žiniasklaidos priemonėmis, kurios prisideda prie svarstymo tik tuomet, kai yra susijusios su kanalais, vienu metu pasiekiančiais platesnę auditoriją (nepriklausomai arba turinį integruojant į tradicinę žiniasklaidą) ir kurie laikui bėgant įgyja patikimumą dėl savo nepriklausomumo ir objektyvumo. Demokratinėje aplinkoje „Telegram“ kanalai susiduria su šiuo patikimumo iššūkiu.

3. „Telegram“ bendradarbiavimo vaidmuo

Iš įvairių demokratinės žiniasklaidos vaidmenų labiausiai išsiskiria bendradarbiavimo vaidmuo, nes jis yra vienodai susijęs tiek su valstybės, tiek su žiniasklaidos poreikiais ir lūkesčiais (McQuail, 2009; Glasser, 2009). Šiame abipusiškame santykiyje žiniasklaida aktyviai prisideda prie valdžios apibrėžiamos visuomenės gerovės, tokiu būdu atlikdama konstruktyvesnį vaidmenį viešajame gyvenime. Pavyzdžiui, kai žiniasklaida sutinka neskelbti informacijos apie karių buvimo vietą karo metu, nedaug žurnalistų tokią veiklą laiko netinkama ar nepateisinama – daugelis tai vertina kaip pareigą arba patriotinę prievolę. Įprastiniai tampa atvejai, kuomet valstybės prašymu paskelbiamos nusikaltimo detalės (pavyzdžiui, įtariamojo aprašymas), ypač kai ši informacija gali padėti vietos valdžios institucijoms laiku sulaikyti įtariamąjį. Taip pat retai kyla prieštaravimų, kai teisėsaugos pareigūnų prašymu redakcijos sutinka neskelbti informacijos (pavyzdžiui, planuojamos slaptos operacijos detalių), kuri galėtų pakenkti įtariamoms nusikalstamos veikos tyrimui. Lietuvoje tokia praktika dažnai pasireiškia valdžios institucijų bendradarbiavimu su žiniasklaida, abiem pusėms susitariant dėl nepublikuojamo turinio (angl. *off-the-records*), pateikiant ir paaiškinant turinio ribojimo priežastis, tikintis žurnalistų ar redaktorių supratimo bei palaikymo.

Vienas efektyviausių „Telegram“ bendradarbiavimo pavyzdžių užfiksuotas karo Ukrainoje metu. Per pirmuosius du karo mėnesius 76,6 proc. ukrainiečių socialinius tinklus naudojo kaip naujienų šaltinį, o visų populiariausias (65,7 proc. naudotojų) buvo

„Telegram“ (OPORA, 2022). Platforma tapo pagrindine informacijos sklaidos priemone, nes jos techninės žinučių siuntimo charakteristikos leido operatyviai perduoti informaciją apie oro atakas, karo veiksmus, evakuacijos maršrutus ar apsaugos priemones. Pranešimų greitis ir sklaida pranoko sostinėje įsikūrusią centrinę naujienų žiniasklaidą ar valstybinių institucijų krizių komunikaciją. Oro perspėjimo sistema „Telegram“ kanaluose pirmaisiais plataus masto karo mėnesiais veikė greičiau nei oficialus oro antskrydžio įspėjimas (Nazaruk, 2022). Platforma atliko reikšmingą vaidmenį archyvuojant audiovizualinį karo turinį, būtiną ateities istorinėms interpretacijoms ir tyrimams. Pažymėtina, kad šio bendradarbiavimo pavyzdžio negalima tiesiogiai priskirti prie Ukrainos institucijų susitarimų su techninės „Telegram“ aplinkos valdytojais ir inžinieriais – susitarimai buvo galimi tik su kanalų administratoriais, kurie dar iki karo turėjo „užauginę“ sekėjų grupę (Farbman, 2023; Oleinik, 2024).

Tam tikromis sąlygomis bendradarbiavimas gali kelti iššūkį žiniasklaidos autonomijos ir neutralumo principams, nes tai gali būti laikoma silpnumo ženklu arba naujienų nepriklausomumo stoka (Glasser, 2009). Bendradarbiavimas reiškia sutikimą, kad valstybė turi savų interesų, kuriuos žiniasklaidą pripažįsta – pasyviai ar valingai, nenoriai ar nuoširdžiai – dalyvaudama sprendimuose, kuriuos priima žurnalistai ar redaktoriai, kurdami naujienų turinį (Glasser, 2009). Toks bendradarbiavimas būdingas demokratinio valdymo stokojančiose šalyse, tokiose kaip Rusija, Baltarusija, Iranas ar Brazilija (Akbari ir Gabdulhakov, 2019; Bykov ir kt., 2021; Scollon, 2021; Venâncio ir kt., 2024). Būtina pažymėti, kad tokiose šalyse bendradarbiavimo būtinybę skatina komunikacijos skaitmenizavimas, sukuriantis naujas erdves bei galimybes vietinei žurnalistikai. Taip didėja prieiga prie išorės šaltinių, įskaitant tarptautinę žiniasklaidą, bei apskritai silpnėja pagrindinės (kontroliuojamos) žiniasklaidos hegemonija. Dėl to institucijoms, kurios palaiko ir organizuoja informacijos sklaidos kontrolę ar cenzūros praktiką, tampa vis aktualiau (tačiau ir vis sunkiau) išlaikyti vykdomą cenzūros sistemą. Taigi, bendradarbiavimas su mažiausiai kontroliuojamomis erdvėmis tampa išgyvenimo priemone.

Rusijoje valdžios struktūros stebi „Telegram“ kanalus, siekdamos jausti visuomenės „pulsą“, ir finansuoja anoniminių kanalų turinį, kad skleistų „teisingą“ informaciją. Platforma laikoma veiksminga priemone formuojant viešąją nuomonę, nevenigiant manipuliuoti naujienų šališkumu, šmeižiant, formuojant provyriausybinę nuostatą. Tokiu būdu valdžia nusitaikiusi į labai svarbią Rusijos auditoriją – jaunus, politiškai aktyvius, išsilavinusius gyventojus (Salikov, 2019). Pažymėtina, kad idealistines stebėtojo vaidmens užuomazgas Rusijos „Telegram“ kanaluose greitai užgrobia saugumo tarnybos. Puikus to pavyzdys – karo tinklaraštininkų (angl. *milblogger*) integravimas į valstybinę žiniasklaidą: Rusijos gynybos ministeriją ar armijos vadovybę už paplitusią korupciją ir prastą vadovavimą kritikavę tinklaraštininkai integruojami į valstybinę žiniasklaidą, suteikiant jiems dėmesio ir platesnę auditoriją mainais į paramą Rusijos politikai karo Ukrainoje atžvilgiu (Farbman, 2023). Kai kurie tinklaraštininkai pakviečiami į valstybinės televizijos laidų transliacijas, o jų kritika, nukreipta prieš Rusijos armijos veiksmus, aptariama viešai. Kiti tinklaraštininkai kviečiami dalyvauti valstybinio lygmens darbo grupėse, skirtose karui stebėti ir

analizuoti (Farbman, 2023), taip sukuriant stebėsenos vaidmens iliuziją. Taigi, Rusijos valdžia taiko dvilypę strategiją „Telegram“ atžvilgiu: viena vertus, bando cenzūruoti ir riboti kritiškus balsus, kita vertus, integruoja populiariausius tinklaraštininkus į oficialią, kontroliuojamą sklaidos erdvę.

Daugelyje pasaulio šalių žiniasklaida veikia labiau kaip galios kontrolės, o ne komunikavimo priemonė. Todėl bendradarbiavimo vaidmuo gali prieštarauti laisvos ir autonomiškos žiniasklaidos idealui, kuris pabrėžia žurnalistų ir redaktorių laisvę veikti kaip nepriklausomiems galios centrų stebėtojams. Tačiau sisteminės valdžios pastangomis, pasitelkiant saugumo tarnybas, randamos bendradarbiavimo galimybės, stiprėjančius balsus integruojant į valstybinį diskursą.

4. Radikalusis „Telegram“ vaidmuo

Radikalusis žiniasklaidos vaidmuo be kompromiso reikalauja absoliučios visų demokratinės visuomenės narių lygybės ir laisvės. Radikali demokratinė pozicija nuolat siekia pašalinti galios koncentracijas, kad kiekvienas asmuo galėtų vienodai dalyvauti visuomeniniuose sprendimuose (McQuail, 2009; Nordenstreng, 2009). Stebėsenos vaidmuo paprastai priima esamą galios struktūrą kaip duotybę, o radikalusis vaidmuo pripažįsta, jog galios turėtojai trukdo informacijos srautui, ir palaiko būtinybę pakeisti viešosios komunikacijos sistemą taip, kad mažiau įtakingos grupės galėtų būti informacinės ekosistemos dalimi. Žurnalistų vaidmuo yra mesti iššūkį hegemoninių grupių vykdomam neteislingumui ir pasiūlyti naują tvarką, taip pat remti judėjimus, kovojančius su šiais neteislingumais (Atton, 2003; Harcup, 2005; Holt ir kt., 2019). Radikali žiniasklaida palaiko tuos, kurie kuria pasipriešinimo formas ir gina teises prieš dominuojančios galios turėtojus, todėl radikali žiniasklaida iš esmės yra šališka.

Žvelgiant į „Telegram“ platformą per radikaliojo vaidmens perspektyvą, išryškėja dvi jos raiškos formos, priklausančios nuo šalies politinės sistemos: autoritarinėse sistemose pasipriešinimas pasireiškia žmogaus laisvių, teisių ir kitų demokratinio pasaulio principų ir vertybių sklaida (Akbari ir Gabdulhakov, 2019; Slobozhan ir kt., 2023; Venancio ir kt., 2024; Wijermars ir Lokot, 2022); tuo metu demokratinėje aplinkoje radikalioji forma pasireiškia paribio grupėse, dažniausiai kraštutinių dešiniųjų kanaluose (Curley ir kt., 2022; Bovet ir Grindrod, 2022; Schulze ir kt., 2022). Autoritarinėse sistemose „Telegram“ platforma, kaip alternatyvios žiniasklaidos sklaidos erdvė, kelia egzistencinę grėsmę sistemos išlikimui. Pavyzdžiui, 2020 m. protestuose Baltarusijoje „Telegram“ pristatė save kaip technologinį „sąjungininką“ kovoje su autokratinė cenzūra (simboliškai net sukurti lipdukų rinkiniai, palaikantys protestuotojus, su baltos, raudonos, baltos spalvų vėliavomis). Todėl natūralu, kad Baltarusijos valdžia „Telegram“ traktavo kaip grėsmę nacionaliniam saugumui, akcentuodama „hibridinio karo“ diskursą, o valstybinė žiniasklaida „Telegram“ kanalus vadino „destruktyviais“ ir siejo juos su „užsienio įtakos agentais“ (Wijermars ir Lokot, 2022). Būtina pažymėti, kad kiti informacijos šaltiniai, tokie kaip valstybinė žiniasklaida, yra kontroliuojami ir cenzūruojami, todėl „Telegram“ kanalai tapo ne tik aktyvistų saviorganizacijos priemone, bet ir naujienų šaltiniu (Bykov

ir kt., 2021). Per skirtingas komunikacijos priemones platformoje (kanaluose, grupėse ir vietiniuose pokalbiuose) atliktos skirtingos funkcijos – nuo nacionalinės informacijos sklaidos iki vietinių bendruomenių koordinacijos, o decentralizuota komunikacija tapo pagrindiniu protestų organizavimo ir mobilizacijos veiksmu (Slobozhan ir kt., 2023). Kanalų administratoriai komunikacijai naudojo šablonus, rėmėsi panašiais šaltiniais, kopijavo panašias naujienas ir sistemiskai koordinavo komunikaciją (Slobozhan ir kt., 2023).

Alternatyvi žiniasklaida yra neatsiejama pasipriešinimo judėjimų ar grupių, kurioms ji atstovauja, dalis – kaip kadaise spaudos organai buvo ankstyvųjų politinių partijų ir išsivadavimo judėjimų dalimi (Harcup, 2005; Holt ir kt., 2019; Schwarzenegger, 2023). Tačiau XXI a. kontekste besipriešinantys judėjimai sėkmingai operacionalizavo alternatyvias viešąsias erdves. „Telegram“ tapo pagrindine decentralizuota erdve ir buvo naudojama protestų organizavimui ir koordinavimui 2019 m. Honkongo protestuose prieš ekstradicijos įstatymo pakeitimą. Tuo metu platforma tapo pagrindine su protestais susijusios informacijos sklaidos, motyvavimo ir koordinavimo erdve (Urman ir kt., 2020; 2021). Išryškėjo „Telegram“ platformos įgalinti protestai „be lyderių“ (Bennett ir Segerberg, 2012), kuriuose net ne patys ryškiausi aktyvistai gali būti labai įtakingi pasipriešinimo akcijose. Bendruomenių efektyvumas be aiškios lyderystės yra skaitmeninių technologijų įgalinta pasipriešinimo forma. Kolektyvinis aktyvizmas be tradicinio hierarchinio modelio skatina piliečius burtis, užmegzti emocinius ryšius ir priimti „Telegram“ kaip sąjungininką (Wijermars ir Lokot, 2022). Vėlgi, anonimiškumas tampa svarbiausiu vartotojų pasirinkimo kriterijumi.

Rusijoje bandyta demonizuoti „Telegram“, o valstybės įsikišimas pateiktas kaip būtinas dėl šalies įstatymų nenorinčio gerbti „Telegram“ vadovo. Žiniasklaida skelbė, kad P. Durovo ir Marko Zuckerbergo propaguojama „skaitmeninė vergija“ yra tik fasadas, už kurio slepiasi manipuliavimas vartotojais, patenkančiais į priklausomybės būseną. Teigta, kad priklausomybė atsiranda dėl dopamino išsiskyrimo, kuomet turinys patinka, o tai yra itin žalinga vaikams (Wijermars, 2021). Apklausos rodo, kad rusai, kurie remiasi valstybės kontroliuojamomis naujienomis, internetą dažniau suvokia kaip grėsmę ir rodo didesnę politinės cenzūros palaikymą skaitmeninėje erdvėje (Nisbet ir kt., 2017). Autoritariniai režimai naudoja sudėtingus stebėsenos mechanizmus (Pigman, 2019), tačiau jie negali visiškai kontroliuoti technologijų ir vartotojų (Akbari ir Gabdulhakov, 2019). Tuo metu P. Durovas savo sprendimą palaikyti besikeičiančius tarpinius serverius (angl. *proxy*), tokiu būdu paslepiant srautą, pavadino „skaitmeniniu pasipriešinimu“ (Urman ir kt., 2021; Wijermars ir Lokot, 2022). „<...> jei kurioje nors šalyje vyriausybės kritikavimas yra neteisėtas, „Telegram“ nebus tokios politiškai motyvuotos cenzūros dalimi. Tai prieštarauja mūsų principams. Nors mes blokuojame teroristinius botus ir kanalus, neblokuojame nė vieno, kuris taikiai reiškia alternatyvias nuomones“ (Wijermars ir Lokot, 2022). Taigi, „Telegram“ kanalai šiandien Rusijoje yra vieni pagrindinių informacijos šaltinių ir alternatyva tradicinei žiniasklaidai. Tai rodo ne auditorijos dydis ar žiūrimumo statistika, o tai, kad daugelis didžiųjų žiniasklaidos priemonių aktyviai remiasi informacija, gauta per „Telegram“ kanalus. Nors teigiama, kad tinklaraščiai nebėra dominuojanti radikali jėga, o veikia nauja priemonė, skirta tradicinei žiniasklaidai maitinti (Singer, 2005), vis dar

galima pasiekti opozicinius arba kritiškus Rusijos valdžiai „Telegram“ kanalus (pavyzdžiui, „Echo Moskvy“, „Medusa“, „Novaja Gazeta“) (Salikov, 2019), kuriuose platforma naudojama kaip turinio perdavėja. Panašus „Telegram“ veikimo pavyzdys stebimas Irane, kur užsienio valstybių valdomi žiniasklaidos kanalai, tokie kaip „BBC Persian“, „Radio Farda“, „VOA Farsi“ ir „Iran International“, naudoja „Telegram“ platformą naujienų sklaidai, tokiu būdu išvengdami autoritarinės sistemos taikomos cenzūros (angl. *news loopholing*). Platforma tampa alternatyva tradicinei valstybinei žiniasklaidai, tačiau jos turinys kartais kritikuojamas dėl propagandinių elementų ir užsienio valstybių strateginių interesų raiškos (Al-Rawi, 2022).

Žvelgiant į „Telegram“ kanalų atliekamą radikalų žiniasklaidos vaidmenį demokratinėse šalyse, išryškėja atsakas į hegemoninę galią. Jackson ir Kreissas (2023) pažymi galios ir socialinės struktūros svarbą analizuojant viešąsias erdves bei akcentuoja kraštutinių ir dominuojančių grupių santykį. Tokiu būdu atkreiptinas dėmesys į kontrviešumas (angl. *counterpublics*), kurių tikslas yra mesti iššūkį dominuojančioms galios struktūroms, ir į gynybines viešumas (angl. *defensive publics*), kurių tikslas yra išlaikyti arba atkurti socialinę tvarką (Jackson ir Kreiss, 2023). Pastarosioms priskiriami kraštutiniai dešinieji, kurie skaitmeninėje erdvėje yra tokie patys nevienalyčiai, kaip ir fiziniame pasaulyje (Urman ir Katz, 2022), tačiau siekiantys apeiti pagrindinės žiniasklaidos diskursus (Schroeder, 2018). Kraštutiniams dešiniams „Telegram“ kanalai tampa potencialių naujų narių įdarbinimo bei mobilizavimo erdve, kurioje plintantys naratyvai skirti grupės tapatybei ir priklausomybės bendruomenei jausmui stiprinti (Scheffler ir kt., 2021). Kuo dažniau internautai dalyvauja diskusijose vienaalyčiame, ekstremaliame internetiniame forume, tuo jų teiginiai gali tapti radikalesni (Schulze ir kt., 2022; Wojcieszak, 2009). Taip formuojasi dešiniojo sparno grupės, tokios kaip „QAnon“, „Identitarian Movement“ ir „Querdenken“, sietinos su sąmokslu naratyvais, antielitizmu, aktyvizmu ir smurto palaikymu. Deja, homogeniškos nuomonės „aido kambariuose“ tik sustiprina radikalias ir neapykantą kurstančias nuostatas.

Radikalusis vaidmuo automatiškai nereiškia, kad žiniasklaida akylai tarnauja bet kokiai opozicijai. Ji tarnauja tiems visuomenės nariams, kurie priešinasi esamai tvarkai, nes jiems nesuteikiama erdvė viešojoje sferoje – jie yra nepakankamai atstovaujami arba neturi politinių teisių. Radikalusis vaidmuo neturėtų būti apibrėžiamas pagal konkretų kanalą ar visą žiniasklaidos sistemą, bet pagal tam tikrą formą, kuri net ir konservatyvioje ar į liberalumą orientuotoje pagrindinėje žiniasklaidoje gali turėti mažumos poziciją (McQuail, 2009; Nordenstreng, 2009). Įgalinantis vaidmuo suteikia platformą dialogui ir dalyvavimui demokratiniame procese, taip atlikdamas instrumentinį vaidmenį. Tiek įgalinantis, tiek radikalusis vaidmuo veikia pilietinės visuomenės lygmeniu ir skatina piliečių galią, todėl šiuo požiūriu jie turi nedaug skirtumų. Juos skiria tik tikslas, kurio jie siekia: įgalinantis vaidmuo orientuojasi į piliečių dialogo skatinimą, o radikalusis vaidmuo – į nuomonės mobilizavimą prieš visuomenės galios struktūrą. Tačiau dažnai mobilizavimas pereina į ekstremistinę formą, kuriai „Telegram“ taip pat gali „pasiūlyti“ savo skaitmeninę aplinką (Schulze ir kt., 2022), kurioje visa veikla gali būti organizuojama toje pačioje patogioje erdvėje.

5. „Telegram“ už demokratinės žiniasklaidos vaidmenų ribos

Be minėtų „Telegram“ vaidmenų, suderinamų su taisyklėmis grįsto pasaulio principais, platformos anonimiškumas bei techniniai saugos sprendimai įgalina informacine netvarka suinteresuotus šaltinius. Kanaluose netrukdomai plinta dezinformacija ir propaganda (Bastani ir Bahrami, 2020; Herasimenka ir kt., 2022), diskriminacinė kalba, smurto skatinimas, įžeidžiantis „kitonizmas“ bei grupės tapatybės stiprinimas, marginalizuojant kitus (Oleinik, 2024; Scheffler ir kt., 2021). 2019 m. balandžio mėnesį „Telegram“ vartotojų skaičiaus augimas buvo sietinas su masiniais draudimais „Facebook“ ir „Instagram“ platformose. Vartotojų skaičiaus šuolis pasikartojė 2021 m. sausio mėnesį, kuomet užblokuoto Donaldo Trumpo šalininkai plūdo į „laisvo žodžio“ platformas, tokias kaip „Telegram“ ir „Signal“ (Lou ir kt., 2021; Rogers, 2020). Vis aktualesnis tampa deplatformingas – tai ekstremistinių asmenų ir grupių pašalinimas iš socialinių tinklų, pvz., „Facebook“, „X“ ar „YouTube“, dėl neapykantos kalbos ar taisyklių pažeidimų – o tuomet sumažėja pašalintų veikėjų matomumas, auditorijos dydis ir įtaka (Rogers, 2020; Walther ir McCoy, 2021; Zhong ir kt., 2024). Tačiau ekstremistai migruoja į alternatyvias platformas, tokias kaip „Telegram“, „Gab“ ar „BitChute“, kur susikuria naujus tinklus. Deplatformingas paskatino kraštutinių dešiniųjų grupes persikurti „Telegram“ platformoje ir greitai atnaujinti savo ryšius (Rogers, 2020). Nors sekėjų auditorija naujose erdvėse yra mažesnė, vis dėlto ji dar labiau radikalizuota (Caspar ir kt., 2020; Zhong ir kt., 2024). Dažnai toks persikėlimas paskatina naujų „tamsių interneto kampelių“ formavimąsi, o tai tik perkelia problemą į kitą erdvę.

„Telegram“ siūlo vadinamosios teroristų arba internetinių ekstremistų dilemos sprendimą, susijusį su visuomenės informavimo ir veiklos saugumo balansu renkantis skaitmenines priemones (Clifford ir Powell, 2019; Shapiro, 2013; Urman ir Katz, 2022). Platforma laikoma ir saugia, ir vieša erdve (Nagy ir Neff, 2015). Indonezijoje teroristai naudojo „Telegram“, kad skatintų radikalizmą ir duotų nurodymus vykdyti išpuolius (La Morgia ir kt., 2021). Teroristinės organizacijos ISIS verbuotojai ir propagandininkai „Telegram“ kanalais galėjo veikti panašiai kaip prekių pardavėjai, tačiau šiuo atveju prekė buvo nuotrauka, vaizdo įrašas, nuoroda ar kita propaganda (Walther ir McCoy, 2021). Reikšmingas išpuolių prieš Vakarus padidėjimas 2015–2016 m. sietinas su organizacijos greitu komunikacijos operacionalizavimu „Telegram“ platformoje (Shehabat ir kt., 2017). Kanaluose ir grupėse buvo plačiai dalijamasi turiniu, kuris vyravo nuo bombų gamybos nurodymų ir grasinimų iki bendresnės propagandos. Tai, kad turinys buvo sukurtas anglų kalba, padidino jo aktualumą tarp angliškai kalbančių rėmėjų ir išplėtė jo prieinamumą didesnei auditorijai (Criezis, 2020; Shehabat ir kt., 2017). ISIS pasinaudojo elektroninio džihado koncepcija, siekdama įtraukti daugybę afilijuotų ir angažuotų asmenų į tinklą, naudojamą propagandiniams vaizdo įrašams skleisti, finansinei paramai telkti, karo naujienoms skelbti pasauliniu mastu, susisiekti su potencialiais užverbuotaisiais ir piešti propaguojamą utopinį kasdienio gyvenimo paveikslą teritorijose, kurias kontroliavo (Shehabat ir kt., 2017). Taip pat išryškėjo „vienių vilkų“ atvejai, susiję su socialinių tinklų naudojimu: „vienišiemis vilkams“ bendravimas internetu suteikia reikiamą socialinį

ryšį su (virtualia) bendruomene, patarimų ir moralinės paramos šaltinį (Shehabat ir kt., 2017). „Telegram“ leido ISIS sukurti darnią ir intymią skaitmeninę erdvę bendruomenėms, skatinančioms greitą radikalėjimą.

„Telegram“ kanalų anonimiškumas labai apsunkina jų autorių administracinį arba baudžiamąjį persekiojimą (Salikov, 2019). Platformos struktūra yra kompleksiška ir labai sudėtinga kriminaliniams tyrimams atlikti (Vasilaras ir kt., 2022). Kadangi informacija iš platformos debesies serverių dažniausiai nepasiekiamo, vienintelis būdas atkurti pranešimus (taip pat ištrintus) ir medijos dokumentus, reikalingus teisiniam procesui, yra ištirti įrenginį, kuriame įdiegta programa (Vasilaras ir kt., 2022), arba iš anksto organizuoti archyvą (Nazaruk, 2022). Taigi, be to, kad „Telegram“ suteikia saugumo ir anonimiškumo nuo autoritarinių režimų kontrolės privalumus, kurie leidžia atlikti radikalųjį žiniasklaidos vaidmenį, tai taip pat yra platforma, nepakankamai kovojanti su prieglobstį radusiais nusikalstama, ekstremistine ar teroristine veikla skaitmeninėje žiniasklaidos ekosistemoje vykdančiais „vartotojais“.

Išvados

Pasirinktas apžvalginio tyrimo teorinis rėmas, paremtas normatyviniu žiniasklaidos vaidmenų modeliu, leido konceptualiai ir aiškiai identifikuoti bei apibrėžti nemoderuojamos skaitmeninės platformos „Telegram“ atliekamus skirtingus naujų žiniasklaidos vaidmenis, būdingus tradicinei žiniasklaidai. Žiniasklaidos vaidmenų modelio taikymas leido pažvelgti į besiformuojančią decentralizuotą žiniasklaidą per profesionalios žurnalistikos rėmus, o normatyvinė struktūra suteikė analitinį pagrindą neinstitucionalizuotoms informacijos sklaidos formoms tirti.

„Telegram“ peržengia tradicinės žiniasklaidos kontūrus, pasiūlydama viešąją erdvę skirtingiems vartotojų poreikiams. Saugomi nuo valdžios kontrolės ir anonimiškumą užtikrinantys „Telegram“ kanalai veikia savarankiškai, o jų vartotojų spektras apima ne tik naujų vartotojus, bet ir turinio kūrėjus bei kanalų administratorius, kurie gali būti prilyginami žurnalistams ir redaktoriams, dirbantiems institucinėje žiniasklaidoje.

Neabejotinai „Telegram“ atlieka „sarginio šuns“ (angl. *watchdog*) vaidmenį, įprastą demokratinėje aplinkoje, tačiau ypač svarbų autoritariniuose režimuose, kur valdžia kontroliuoja (savanoriško ar priverstinio bendradarbiavimo forma) kitus kanalus. Ši platforma suteikia erdvę periferijoje esantiems balsams, tačiau jos moderavimo stoka kelia abejonių dėl informacijos patikimumo ir objektyvumo, o „aido kambarių“ (angl. *echo chamber*) poveikis gali paskatinti radikalizaciją. Bendradarbiavimo vaidmuo taip pat yra dviprasmiškas: demokratinėse šalyse platforma gali būti naudojama viešojo saugumo reikmėms, reikšmingai prisidedant prie krizių suvaldymo, tačiau autoritariniuose režimuose ji neretai tampa manipuliacijos ir galios išplėtimo įrankiu. „Telegram“ platforma, taikydama radikalųjį vaidmenį, gali praturtinti demokratiją, tačiau kyla klausimas, ar tikrai ideali demokratija vis dar reikalauja radikalių žurnalistikos? Ar radikalusis žiniasklaidos vaidmuo nėra vienas iš sergančios demokratijos požymių? Sveikos demokratijos viešoji erdvė turėtų atspindėti įvairius visuomenės interesus, nepaisant jų dydžio ar galios pozicijų,

o konfliktai turėtų būti sprendžiami atvirose diskusijose ir per teisėtus institutus. Tokie demokratiniai procesai, jei jie yra visiškai įgyvendinti, neleidžia jokiems interesams užimti hegemoninės pozicijos, dėl kurios reikėtų atsirasti radikaliajai žiniasklaidai, tapatinamai su alternatyviaja.

Idealiomis sąlygomis demokratinę tvarką palaiko stebėsenos, įgalinantis ir (mažesnių ar didesnių krizių atveju) bendradarbiavimo vaidmenys, todėl radikalojo vaidmens praktiškai nereikia. Tačiau svarbu pabrėžti, kad realybėje retai pasiekiamos idealios demokratijos sąlygos, nes egzistuoja nelygybė, marginalizacija, nuomonių fragmentacija, poliarizacija ir galios koncentracija, kurios nėra tinkamai sprendžiamos įprastiniais demokratiniais metodais ir įrankiais. Autokratių jėgų įsigalėjimo atvejais radikalusis vaidmuo tampa būtinu balsu, kuris kelia klausimus, išryškina nepakankamus sprendimus ir mobilizuoja visuomenę veikti. Atsižvelgiant į nuolatinę tendenciją kaupti socialinę, ekonominę ar politinę galią ir atmesti tam tikrus interesus priimant demokratinis sprendimus, svarbu užtikrinti privalomą balsų įvairovę, kad visi interesai būtų įtraukti į viešus kolektyvinius sprendimus, tokiu būdu išvengiant autoritarizmo ar totalitarizmo tendencijų įsigalėjimo. Todėl radikali žurnalistika, nors ir nebūtina idealioje demokratijoje, yra gyvybiškai svarbi realiose, netobulose demokratinėse ir nuo jos gerokai atitolusiose sistemose. Deja, radikalusis žiniasklaidos vaidmuo, nustumtas ar susiformavęs paties radikalumo pakraščiuose, yra linkęs atsидurti baudžiamajame, antivalstybiniame, antikonstituciniame ir antidemokratiname lauke. Tokiu būdu demokratiniai įrankiai, kovojantys su neteisėta struktūra, dažnai nustumia jos veikėjus į nederuojamas, laisvę nuo valdžios įgalinančias platformas, tokias kaip „Telegram“.

„Telegram“ populiarumas ir geografinis paplitimas pabrėžia informacinės ekosistemos sudėtingumą ir žiniasklaidos vaidmenų kompleksiskumą. Akivaizdu, kad anonimiškumo aspektas, sukuriantis apsaugą nuo valdžios stebėjimo ir užtikrinantis žodžio laisvę, yra esminis dalykas šios platformos vartotojams. Būtent jis ir sudaro sąlygas įvairiems vaidmenims skirtingose politinėse sistemose. Viena vertus, „Telegram“ įgalina piliečių balsus, skatina žodžio laisvę ir suteikia galimybę priešintis cenzūrai. Kita vertus, dėl moderavimo trūkumo ši platforma tuo pačiu metu tampa rizikos ar net grėsmės šaltiniu, skatinančiu ir palaikančiu informacinę netvarką. Platformos vaidmuo ateityje priklausys nuo to, kaip ji spręs šią kylančią priešpriešą tarp laisvės ir atsakomybės. Bet kokie moderavimo pokyčiai turės pasekmių tiek demokratinėse, tiek autoritarinėse sistemose, tokiu būdu tik išryškinant žiniasklaidos iššūkius anonimiškumą ir saugumą užtikrinančioje erdvėje.

Literatūra

- Akbari, A., & Gabdulhakov, R. (2019). Platform Surveillance and Resistance in Iran and Russia: The Case of Telegram. *Surveillance & Society*, 17(1/2), 223–231. <https://doi.org/10.24908/ss.v17i1/2.12928>
- Al-Rawi, A. (2022). News Loopholing: Telegram News as Portable Alternative media. *Journal of Computational Social Science*, 5(1), 949–968. <https://doi.org/10.1007/s42001-021-00155-3>
- Atton, C. (2003). What is 'Alternative' Journalism? *Journalism*, 4(3), 267–272. <https://doi.org/10.1177/14648849030043001>

- Bastani, P., & Bahrami, M. A. (2020). COVID-19 Related Misinformation on Social Media: A Qualitative Study from Iran. *Journal of Medical Internet Research*. <https://doi.org/10.2196/18932>
- Bennett, W. L., & Livingston, S. (2018). The Disinformation Order: Disruptive Communication and the Decline of Democratic Institutions. *European Journal of Communication*, 33(2), 122–139. <https://doi.org/10.1177/0267323118760317>
- Bennett, W. L., & Segerberg, A. (2012). The Logic of Connective Action. *Information, Communication & Society*, 15(5), 739–768. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2012.670661>
- Berryman, R., & Kavka, M. (2018). Crying on YouTube: Vlogs, Self-exposure and the Productivity of Negative Affect. *Convergence*, 24(1), 85–98. <https://doi.org/10.1177/1354856517736981>
- Bykov, I. A., Medvedeva, M. V., & Hradziushka, A. A. (2021). Anonymous Communication Strategy in Telegram: Toward Comparative Analysis of Russia and Belarus. In *2021 Communication Strategies in Digital Society Seminar* (pp. 14–17). IEEE. <https://doi.org/10.1109/ComSDS52473.2021.9422858>
- Bovet, A., & Grindrod, P. (2022). Organization and Evolution of the UK Far-right Network on Telegram. *Applied Network Science*, 7(1), Article 76. <https://doi.org/10.1007/s41109-022-00513-8>
- Buehling, K. (2023). Message Deletion on Telegram: Affected Data Types and Implications for Computational Analysis. *Communication Methods and Measures*, 18(1), 92–114. <https://doi.org/10.1080/19312458.2023.2183188>
- Caspar, H. A., Daase, C., Deitelhoff, N., Junk, J., & Sold, M. (2020). Radicalization and Political Violence - Challenges of Conceptualizing and Researching Origins, Processes and Politics of Illiberal Beliefs. *International Journal of Conflict and Violence*, 14, 1–18. <https://doi.org/10.4119/ijcv-3802>
- Christians, C. G. (2009). The Facilitative Role. In C. G. Christians, T. L. Glasser, D. McQuail, K. Nordenstreng, & R. A. White (Eds.), *Normative Theories of the Media: Journalism in Democratic Societies* (pp. 158–178). University of Illinois Press.
- Clifford, B., & Powell, H. C. (2019, June 6). De-platforming and the Online Extremist's Dilemma. *Lawfare Blog*. <https://www.lawfareblog.com/de-platforming-and-online-extremists-dilemma>.
- Criezis, M. (2020). Online Deceptions: Renegotiating Gender Boundaries on ISIS Telegram. *Perspectives on Terrorism*, 14(1), 67–73. <https://www.jstor.org/stable/26891986>.
- Curley, C., Siapera, E., & Carthy, J. (2022). Covid-19 Protesters and the Far Right on Telegram: Co-Conspirators or Accidental Bedfellows? *Social Media + Society*, 8(4). <https://doi.org/10.1177/20563051221129187>
- Dargahi Nobari, A., Sarraf, M. H. K. M., Neshati, M., & Erfanian Daneshvar, F. (2021). Characteristics of Viral Messages on Telegram; The world's Largest Hybrid Public and Private Messenger. *Expert Systems with Applications*, 168, Article 114303. <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2020.114303>
- Dementieva, K. V. (2021). Development of Telegram-Channels in the Media Space of Russian Regions: Specificity, Typology, Development Prospects (On the Example of Telegram Channels of the Republic of Mordovia). *Vestnik NSU. Series: History and Philology*, 20(6), 131–144. <https://doi.org/10.25205/1818-7919-2021-20-6-131-144>
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51–58.
- Farbman, S. (2023). Telegram, “Milbloggers” and the Russian State. *Survival*, 65(3), 107–128. <https://doi.org/10.1080/00396338.2023.2218703>
- Ferrucci, P., & Wolfgang, D. J. (2021). Inside or out? Perceptions of how Differing Types of Comment Moderation Impact Practice. *Journalism Studies*, 22(8), 1010–1027. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2021.1913628>
- Glasser, T. L. (2009). The Collaborative Role. In C. G. Christians, T. L. Glasser, D. McQuail, K. Nordenstreng, & R. A. White (Eds.), *Normative Theories of the Media: Journalism in Democratic Societies* (pp. 196–218). University of Illinois Press.

- Gonzales, H. M. S., & Moreno, J. M. (2023). Production and Distribution of Media News on Telegram. *Communication & Society*, 36(1), 95–112. <http://dx.doi.org/10.15581/003.36.1.95-112>
- Gutmann, A., & Thompson, D. (2004). *Why Deliberative Democracy?* Princeton University Press.
- Hanusch, F., & Löhmann, K. (2022). Dimensions of Peripherality in Journalism: A Typology for Studying New Actors in the Journalistic Field. *Digital Journalism*, 11(7), 1292–1310. <https://doi.org/10.1080/21670811.2022.2148549>
- Harcup, T. (2005). “I’m Doing this to Change the World”: Journalism in Alternative and Mainstream Media. *Journalism Studies*, 6(3), 361–374. <https://doi.org/10.1080/14616700500132016>
- Herasimenka, A., Bright, J., Knuutila, A., & Howard, P. N. (2022). Misinformation and Professional News on Largely Unmoderated Platforms: the Case of Telegram. *Journal of Information Technology & Politics*, 20(2), 198–212. <https://doi.org/10.1080/19331681.2022.2076272>
- Holt, K., Ustad Figschou, T., & Frischlich, L. (2019). Key Dimensions of Alternative News Media. *Digital Journalism*, 7(7), 860–869. <https://doi.org/10.1080/21670811.2019.1625715>
- Jackson, S. J., & Kreiss, D. (2023). Recentering Power: Conceptualizing Counterpublics and Defensive Publics. *Communication Theory*, 33(2–3), 102–111. <https://doi.org/10.1093/ct/qtad004>
- Jalilvand, A., & Neshati, M. (2020). Channel Retrieval: Finding Relevant Broadcasters on Telegram. *Social Network Analysis and Mining*, 10(1), Article 23. <https://doi.org/10.1007/s13278-020-0629-z>
- La Morgia, M., Mei, A., Mongardini, A. M., & Wu, J. (2021). *Uncovering the Dark Side of Telegram: Fakes, Clones, Scams, and Conspiracy Movements*. arXiv. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2111.13530>
- Lewis, S. C., Kaufhold, K., & Lasorsa, D. L. (2010). Thinking about Citizen Journalism: The Philosophical and Practical Challenges of User-generated Content for Community Newspapers. *Journalism Practice*, 4(2), 163–179. <https://doi.org/10.1080/14616700903156919>
- Lyakhovenko, O. I. (2022). Telegram Channels in the System of Expert and Political Communication in Modern Russia. *Galaktika Media: Žurnal Media Issledovanij*, 4(1), 114–144. <https://doi.org/10.46539/gmd.v4i1.230>
- Lou, C., Tandoc Jr, E. C., Hong, L. X., Pong, X. Y. (Brenda), Lye, W. X. (Rachelle), & Sng, N. G. (Trisha). (2021). When Motivations Meet Affordances: News Consumption on Telegram. *Journalism Studies*, 22(7), 934–952. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2021.1906299>
- Macedo, S. (Ed.). (1999). *Deliberative Politics: Essays on Democracy and Disagreement*. Oxford University Press.
- McQuail, D. (2009). Roles of News Media in Democracy. In C. G. Christians, T. L. Glasser, D. McQuail, K. Nordenstreng, & R. A. White (Eds.), *Normative Theories of the Media: Journalism in Democratic Societies* (pp. 114–135). University of Illinois Press.
- Mellado, C., Hellmueller, L., Márquez-Ramírez, M., Humanes, M. L., Sparks, C., Stepinska, A., Pasti, S., Schielicke, A.-M., Tandoc, E., & Wang, H. (2017). The Hybridization of Journalistic Cultures: A Comparative Study of Journalistic Role Performance. *Journal of Communication*, 67(6), 944–967. <https://doi.org/10.1111/jcom.12339>
- Mill, J. S. (1951). Essay on Liberty. In M. Lerner (Ed.), *Essential Works of John Stuart Mill* (pp. 249–360). Bantam.
- Mutsvairo, B., & Salgado, S. (2022). Is Citizen Journalism Dead? An Examination of Recent Developments in the Field. *Journalism*, 23(2), 354–371. <https://doi.org/10.1177/1464884920968440>
- Naab, T. K., & Sehl, A. (2017). Studies of User-generated Content: A Systematic Review. *Journalism*, 18(10), 1256–1273. <https://doi.org/10.1177/1464884916673557>
- Nagy, P., & Neff, G. (2015). Imagined Affordance: Reconstructing a Keyword for Communication Theory. *Social Media + Society*, 1(2). <https://doi.org/10.1177/2056305115603385>

Nazaruk, T. (2022). Subscribe and Follow. Telegram and Responsive Archiving the War in Ukraine. *Sociologica*, 16(2), 217–226. <https://doi.org/10.6092/issn.1971-8853/15339>

Nisbet, E. C., Kamenchuk, O., & Dal, A. (2017). A Psychological Firewall? Risk Perceptions and Public Support for Online Censorship in Russia. *Social Science Quarterly*, 98(3), 958–975. <https://doi.org/10.1111/ssqu.12435>

Noor, R. (2017). Citizen Journalism vs. Mainstream Journalism: A Study on Challenges Posed by Amateurs. *Athens Journal of Mass Media and Communications*, 3(1), 55–76. <https://doi.org/10.30958/ajmmc.3.1.4>

Nordenstreng, K. (2009). The Radical Role. In C. G. Christians, T. L. Glasser, D. McQuail, K. Nordenstreng, & R. A. White (Eds.), *Normative Theories of the Media: Journalism in Democratic Societies* (pp. 179–195). University of Illinois Press.

Oleinik, A. (2024). Telegram Channels Covering Russia's Invasion of Ukraine: a Comparative Analysis of Large Multilingual Corpora. *Journal of Computational Social Science*, 7(1), 361–384. <https://doi.org/10.1007/s42001-023-00240-9>

OPORA. (2022). *Media Consumption of Ukrainians in a Full-Scale War*. https://oporaua.org/report/polit_ad/24068-mediaspzhivannia-ukrayintsiv-v-umovakh-povnomasshtabnoyi-viini-opituvan-nia-opori.

Paulussen, S., & Ugille, P. (2017). User Generated Content in the Newsroom: Professional and Organisational Constraints on Participatory Journalism. *Westminster Papers in Communication & Culture*, 5(2), 24–41. <https://doi.org/10.16997/wpcc.63>

Peeters, S., & Willaert, T. (2022). Telegram and Digital Methods: Mapping Networked Conspiracy Theories through Platform Affordances. *M/C Journal*, 25(1), 1–10. <https://doi.org/10.5204/mcj.2878>

Pigman, L. (2019). Russia's Vision of Cyberspace: A Danger to Regime Security, Public Safety, and Societal Norms and Cohesion. *Journal of Cyber Policy*, 4(1), 22–34. <https://doi.org/10.1080/23738871.2018.1546884>

Rodriguez, C. (2001). *Fissures in the Mediascape: An International Study of Citizens' Media*. Hampton Press.

Rogers, R. (2020). Deplatforming: Following Extreme Internet Celebrities to Telegram and Alternative Social Media. *European Journal of Communication*, 35(3), 213–229. <https://doi.org/10.1177/0267323120922066>

Salikov, A. (2019). Telegram as a Means of Political Communication and Its Use by Russia's Ruling Elite. *Politologija*, 95(3), 83–110. <https://doi.org/10.15388/Polit.2019.95.6>

Scheffler, T., Solopova, V., & Popa-Wyatt, M. (2021). The Telegram Chronicles of Online Harm. *Journal of Open Humanities Data*, 7, 1–15. <https://doi.org/10.5334/johd.31>

Schroeder, R. (2018). Rethinking Digital Media and Political Change. *Convergence*, 24(2), 168–183. <https://doi.org/10.1177/1354856516660666>

Schulze, H., Hohner, J., Greipl, S., Girgnhuber, M., Desta, I., & Rieger, D. (2022). Far-right Conspiracy Groups on Fringe Platforms: a Longitudinal Analysis of Radicalization Dynamics on Telegram. *Convergence*, 28(4), 1103–1126. <https://doi.org/10.1177/13548565221104977>

Schwarzenegger, C. (2023). Understanding the Users of Alternative News Media—Media Epistemologies, News Consumption, and Media Practices. *Digital Journalism*, 11(5), 853–871. <https://doi.org/10.1080/21670811.2021.2000454>

Scollon, M. (2021, January 1). *The Telegram App Gives Voice to the Oppressed in Belarus and Russia. But Hate Groups are Using It Too*. Radio Free Europe/Radio Liberty. <https://www.rferl.org/a/telegram-messaging-app-russia-belarus-iran-content-concerns/31029359.html>.

- Shapiro, J. N. (2013). *The Terrorist's Dilemma : Managing Violent Covert Organizations*. Princeton University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt2tt8v9>
- Shehabat, A., Mitew, T., & Alzoubi, Y. (2017). Encrypted Jihad: Investigating the Role of Telegram App in Lone Wolf Attacks in the West. *Journal of Strategic Security, 10*(3), 27–53. <https://doi.org/10.5038/1944-0472.10.3.1604>
- Siebert, F. S., Peterson, T., & Schramm, W. (1984). *Four Theories of the Press : the Authoritarian, Libertarian, Social Responsibility and Soviet Communist Concepts of what the Press Should Be and Do*. University of Illinois Press.
- Singer, J. B. (2005). The Political J-Blogger: ‘Normalizing’ a New Media Form to Fit Old Norms and Practices. *Journalism, 6*(2), 173–198. <https://doi.org/10.1177/1464884905051009>
- Slobozhan, I., Brik, T., & Sharma, R. (2023). Differentiable Characteristics of Telegram Mediums during Protests in Belarus 2020. *Social Network Analysis and Mining, 13*(1), Article 19. <https://doi.org/10.1007/s13278-022-01002-7>
- Telegram. (2025). *Telegram FAQ*. <https://telegram.org/faq>.
- Urman, A., Ho, J. C., & Katz, S. (2020). *No Central Stage:Telegram-based Activity during the 2019 Protests in Hong Kong*. SocArXiv. <https://doi.org/10.31235/osf.io/ueds4>
- Urman, A., Ho, J. C., Katz, S., & Park, C. S. (2021). Analyzing Protest Mobilization on Telegram: The Case of 2019 Anti-Extradition Bill Movement in Hong Kong. *PLoS One, 16*(10), Article e0256675. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0256675>
- Urman, A., & Katz, S. (2022). What They Do in the Shadows: Examining the Far-right Networks on Telegram. *Information, Communication & Society, 25*(7), 904–923. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2020.1803946>
- Vasilaras, A., Dosis, D., Kotsis, M., & Rizomiliotis, P. (2022). Retrieving Deleted Records from Telegram. *Forensic Science International. Digital Investigation, 43*, Article 301447. <https://doi.org/10.1016/j.fsidi.2022.301447>
- Venâncio, O. R., Ferreira, C. H., Almeida, J. M., & da Silva, A. P. C. (2024). Unraveling User Coordination on Telegram: A Comprehensive Analysis of Political Mobilization during the 2022 Brazilian Presidential Election. *Proceedings of the International AAAI Conference on Web and Social Media, 18*, 1545–1556. <https://doi.org/10.1609/icwsm.v18i1.31408>
- Walther, S., & McCoy, A. (2021). US Extremism on Telegram: Fueling Disinformation, Conspiracy Theories, and Accelerationism. *Perspectives on Terrorism, 15*(2), 100–124.
- Wijermars, M. (2021). Selling Internet Control: the Framing of the Russian Ban of Messaging App Telegram. *Information, Communication & Society, 25*(15), 2190–2206. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2021.1933562>
- Wijermars, M., & Lokot, T. (2022). Is Telegram a “Harbinger of Freedom”? The Performance, Practices, and Perception of Platforms as Political Actors in Authoritarian States. *Post-Soviet Affairs, 38*(1–2), 125–145. <https://doi.org/10.1080/1060586X.2022.2030645>
- Wojcieszak, M. (2009). Carrying Online Participation Offline-mobilization by Radical Online Groups and Politically Dissimilar Offline Ties. *Journal of Communication, 59*(3), 564–586. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2009.01436.x>
- Zhong, W., Bailard, C., Broniatowski, D., & Tromble, R. (2024). Proud Boys on Telegram. *Journal of Quantitative Description: Digital Media, 4*, 1–47. <https://doi.org/10.51685/jqd.2024.003>